

- 1) розробку програми зміни структури заборгованості у відповідності із стабілізаційними заходами фірми-боржника;
- 2) одержання додаткової документації і зобов'язань щодо повернення кредиту;
- 3) робота з керівництвом фірми по виявленню проблеми і пошуку її вирішення;
- 4) розробка програм скорочення видатків;
- 5) одержання додаткового забезпечення позики та ін.

Якщо укладення додаткової угоди не дає відповідних результатів, тобто стан справ боржника не покращується і погашення простроченої позики не передбачається, то банк переходить до другого етапу – реалізація забезпечення.

Реалізація забезпечення – це процес трансформації в готівку частини активів, на яку претендує банк по договору про заставу кредиту. Слід враховувати, що продажна ціна застави підпорядкована умовам ринку, відповідно може змінюватися. В зв'язку з цим банк зобов'язаний чітко орієнтуватися в ситуації на ринку, коли приймає те чи інше майно в забезпечення кредиту, тобто захисту своїх інтересів.

Результатом роботи банку з клієнтом з проблемних кредитів може стати банкрутство боржника. Банкрутство розглядають як крайній захід вирішення проблемності кредитів.

Таким чином, організація роботи з проблемними кредитами за запропонованою схемою дозволить вітчизняним комерційним банкам поліпшити якість кредитного портфелю: мінімізувати ризик непогашення позик.

Література

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: как управлять капиталом? – М.: Финансы и статистика, 1994. 2. Заруба О. Кредитні ризики та їх врахування в банківській практиці. // Банківська справа. - 1995. - №2. 3. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. – М., 1994. 4. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: управление и операции. – М.: «Всё для Вас», 1993.

Ярослав Чайковський

ПРИЧИНИ І ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ЗБИТКОВОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

За станом на 01.01.1997р. в Україні зареєстровано 239 комерційних банків. Фактично в Україні функціонує 190 банків, в тому числі два банки державні (Ощадбанк та Укресімбанк). Із загальної кількості банків 177 створені як акціонерні товариства, в тому числі: 125 - відкриті акціонерні товариства і 52 закриті акціонерні товариства; 50 банків створено як товариства з обмеженою відповідальністю. Чотирнадцять банків створено за участю іноземного капіталу, в тому числі два банки мають 100 відсотків іноземного капіталу [6,15].

На цей час 25 банків (десята частина) працюють у режимі фінансового оздоровлення, щодо 6 банків прийнято рішення про припинення їхньої діяльності, щодо 26 банків - про ліквідацію, 10 банків згідно з постановами арбітражного суду визнані банкрутами, щодо семи банків порушено справу про банкрутство. Тринадцять банків за підсумками роботи за 1996 рік є збитковими із загальною сумою збитків - 15,7 млн.грн.; шість банків мають від'ємні власні кошти, сума нестачі власних коштів при цьому складає 354 млн.грн. [6,15].

Аналіз прибутків комерційних банків свідчить про те, що найбільшу частку в структурі прибутків банків становлять прибутки від валютної діяльності та доходи і комісія з наданих послуг.

Аналіз діяльності банків свідчить, що більшість банків зазнають фінансового краху через надзвичайно ризиковану на банківському ринку кредитну діяльність. Чимало банків мають збитки тому, що займалися кредитуванням комерційних структур, які будували свій бізнес на інфляційних процесах. Звичайно, ці кредити нічим не забезпечувалися, і насамперед можна було прорахувати, що їх не буде повернуто. Це сталося тому, що банківський ринок став прозоріший, оскільки Національному банку шляхом обмеження грошової маси вдалося протягом певного часу стримувати інфляційні процеси.

Неможливість одержувати зараз прибутки інфляційного характеру вимагають від комерційних банків більш реального підходу до якості кредитного портфеля.

Ці дані, а також інша інформація свідчать про наступне.

Для окремих банків залишається проблематичним стан «кредитного портфеля». В цілому по системі загальна сума «кредитного портфеля» збільшилася на 300 млн.грн. і на 1.01.1997р. становила 4523 млн.грн. Обсяги простроченої та пролонгованої заборгованості станом на 1.01.1997 р в порівнянні з 1.01.1996р. свідчать про зростання загальної суми прострочених кредитів на 177 млн.грн. (на звітну дату вона складала 731 млн.грн., або 16% суми «кредитного портфеля»). Обсяги пролонгованих кредитів зросли на 254 млн.грн. (на 1.01.1997р. сума їх становила 833 млн. грн. або 18% від суми «кредитного портфеля»)[6,17].

30 комерційних банків ведуть не виправдано ризиковану кредитну політику і мають неякісний кредитний портфель. Питома вага прострочених, пролонгованих та безнадійних до повернення позик у кредитному портфелі цих банків досягла критичного рівня (понад 50%). В окремих банків уся сума «кредитного портфеля» складається з прострочених, пролонгованих та безнадійних до повернення позик [5,28].

Про загострення проблеми якості кредитних портфелів свідчить і той факт, що за останні роки темпи кредитування комерційними банками суб'єктів господарювання суттєво сповільнилися. Станом на 01.02.1997р. залишки заборгованості за кредитами склали 5,09 млрд.грн., тоді як на кінець 1996р. обсяги кредитування зросли у 28 разів, у 1995р. - тільки на 164%, а в 1996р. - лише на 33%. При цьому за останні роки збільшилася частка кредитів в іноземній валюті - з 9,4% у 1994р. до 26,3% у січні 1997р., а частка довгострокових кредитів знизилася з 12,8% у 1991р., стрімко падаючи до 2,6% у 1993р., до 11,1% у 1996р.[3,62].

У зв'язку з цим не можна не відзначити, що звуження сфери ефективного вкладення капіталу в реальному секторі економіки обмежує можливості рентабельного розміщення кредитних ресурсів. Підвищення кредитних ризиків негативно впливає на спрямованість кредитної політики, зумовлює своєрідний кредитний мораторій при формуванні банками стратегій щодо ряду галузей. Так, традиційно високоризиковими вважаються операції з кредитування енергетики, галузей ГМК, комунального господарства, фінансування великих інвестиційних проектів.

Отже, необхідність оптимізації структури банківського капіталу та активів з метою зниження можливих ризиків в умовах кризи взаєморозрахунків, значної частки «проблемних» кредитів у структурі кредитних портфелів банків знижує привабливість кредитування.

За даними Тернопільського регіонального управління НБУ, приблизно 5 відсотків кредитів у 1996р. видавались на виробничі цілі, 95 - на торговельні цілі.

Все вищевикладене дає підставу виділити основні причини неповернення кредитів:

1. Порушення основних принципів кредитування, викладених у Положенні «Про кредитування». Кредитна політика характеризується підвищенням ризиком. Значна кількість банків має у кредитному портфелі критичну питому вагу пролонгованих, прострочених та безнадійних щодо повернення позик.

2. Недостатній аналіз фінансового стану позичальників при наданні позик. Ситуація ускладнювалася тим, що інформація банків про кредитоспроможність позичальника та стан його господарської діяльності на момент надання кредиту була неповна або недостовірна.

3. Нема аналізу «кредитного портфеля» з боку працівників комерційних банків, що призводить до надмірного захоплення наданням кредитів обмеженому колу позичальників, особливо в значних розмірах, так званих великих кредитів.

4. Надання кредитів без належно оформлених договорів.

5. Низький, з юридичного погляду, рівень укладених договорів (відсутні пункти про коригування процентних ставок, про санкції за нецільове використання кредиту, не конкретно обумвлена мета надання кредиту або взагалі не вказана мета його надання; надаються кредити без встановлення конкретних строків їх повернення тощо).

6. Порушення вимог Положення «Про кредитування», щодо оформлення кредитних справ позичальників (їх немає зовсім або пакет документів у справі укомплектовано тільки частково).

нота
кред
заста

забез
устан
нада
які іс

облік
кред
раху

викор

власн
кред

його

йому
діяль

відкр
пове
змен

проє

пове
орга
огол

фіна
фіна
пове
суду
рані

викс
пере
пози

пове
Серє
заст

7. Не дотримуються вимоги Закону «Про заставу» (надання позик під забезпечення без нотаріального засвідчення застави, без страхування заставленого майна тільки на суму виданих кредитів без врахування відсотків за користування, відсутність у кредитній справі опису заставленого майна тощо).

8. Не покінчено із практикою надання бланкових кредитів, тобто без будь-якого забезпечення, а також позик під страхові свідоцтва чи гарантії без достатньої перевірки установчих документів та фінансових звітних документів суб'єктів гарантів. Часті й випадки надання кредитів акціонерам на пільгових умовах без належного забезпечення або в розмірах, які істотно перевищують їхні внески до статутного фонду комерційного банку.

9. Порушення тимчасових вказівок до застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, використання балансових рахунків при проведенні операцій з кредитування (невчасне віднесення простроченої та пролонгованої заборговаості на відповідні рахунки, що призводить до викривлення звітності тощо).

10. Комерційні банки в більшості випадків не проводять перевірки цільового використання наданих кредитів.

11. Недостатній рівень претензійно-позовної роботи з боку комерційних банків.

12. Підприємства-позичальники, як правило, не вміють робити і не роблять аналізу власної діяльності (рух грошових коштів) і тому не можуть скласти розрахунок окупності кредиту.

13. Банки не навчають своїх клієнтів складати ТЕО проекту кредитування і розрахнок його окупності.

14. Банки, як правило, не роблять:

- аналізу операційної діяльності позичальника (за останні 5-6 місяців) перед видачею йому кредиту;

- перевірок відповідних даних ТЕО проекту і розрахунку окупності кредиту результатам діяльності позичальника на момент подачі заявки на кредит;

- аналізу операційної діяльності позичальника в процесі його роботи з кредитором.

15. Банки перед видачею кредитів не намагаються через розрахунки окупності відкоректувати діяльність позичальників до рівня, при якому забезпечуються умови по поверненню кредитів з вільних коштів підприємств, шляхом виключення нераціональних і зменшення завищених витрат.

16. В більшості банків відсутній чіткий контроль виконання позичальником етапів ТЕО проекту кредитування і умов розрахунку окупності кредиту.

Комерційними банками проводиться певна робота щодо погашення заборгованості та повернення кредитів. Головними напрямками такої роботи є звернення до правоохоронних органів за фактами неповернення кредитів, порушення кримінальних та арбітражних справ, оголошення неплатоспроможних позичальників банкрутами.

Однак, враховуючи те, що ряд комерційних банків при наданні кредитів не розглядають фінансового стану позичальника, не мають достатньої інформації про його попередню фінансову діяльність та не складають бізнес-планів погашення кредитів, подальша робота щодо повернення «незадовільних» кредитів є проблемною, навіть при передачі справ до арбітражного суду чи правоохоронних органів, тому що позичальник на момент повернення кредиту (а може і раніше) мав абсолютно неліквідний баланс.

У переважній більшості випадків перевірки комерційними банками цільового використання кредитних ресурсів носять формальний характер, без відображення в актах перевірок наявності товарно-матеріальних цінностей згідно з бухгалтерськими документами позичальників.

На нашу думку, без вжиття кардинальних заходів щодо виправлення ситуації з поверненням кредитів посилюється загроза втрати ліквідності банківською системою України. Серед заходів загальнодержавного масштабу НБУ слід надати прямої дії Закону України «Про заставу майна» і спрощення процедури реалізації заставленого майна, введення єдиного

реєстру такого майна, створення резервів покриття кредитних ризиків і фондів страхування вкладів громадян, якнайшвидше прийняття Закону України «Про кредит».

Ми вважаємо, що НБУ слід розробити програми, які забезпечували б нагромадження інформації за великими перерахуваннями, та створити програму збору, опрацювання й аналізу інформації про видачу банками кредитів «Картотека позичальників». Створення такої бази даних, на нашу думку, здатне забезпечити зменшення ризиків комерційних банків при наданні кредитів, а також дозволить НБУ ефективніше здійснювати нагляд за діяльністю комерційних банків, використовуючи дані при перевірці «кредитного портфеля» банку.

Враховуючи викладене вище, ми вважаємо за доцільне провести ряд заходів:

1. З метою захисту комерційних банків та недопущення надання позичок недобросовісним клієнтам і шахраям створити при Асоціації українських банків банк даних позичальників комерційних банків України, в якому нагромаджувалась би інформація про фінансовий стан позичальника, його спроможність погасити борги тощо, та Всеукраїнський Реєстр гарантій і застав.

2. Організувати в комерційних банках підрозділи з управління кредитними ризиками (кредитні комітети або інші підрозділи).

3. Прийняти заходи щодо подальшого інтенсивного розвитку внутрішнього аудиту банків.

4. Внести кардинальні зміни в управління підрозділами банків, їхніми філіями, запровадити прогнозування і планування роботи із залучення та розміщення ресурсів, забезпечити вчасне доведення планів і лімітів до установ банків (філій, представництв тощо).

5. Проводити політику диверсифікації активів і пасивів комерційних банків, виходячи з того, що розмір максимального ризику на одного позичальника з урахуванням світового досвіду в цьому питанні не може реально перевищувати 10 відсотків власних коштів банків; розширювати коло вкладників, маючи на увазі недопущення концентрації залишків коштів на депозитних і вкладних рахунках обмеженої кількості вкладників.

6. Переорієнтувати діяльність банків на розширення надання банківських послуг та операцій клієнтам. Проводити політику збільшення доходів банку за рахунок розширення банківських послуг та операцій, в тому числі за рахунок здійснення розрахунків як найменш ризикових операцій.

7. Необхідно у законодавчому порядку ввести відповідальність акціонерів (учасників) банків за використання залучених банками коштів, тому що сьогодні вони несуть відповідальність лише в межах свого внеску, як це передбачає Закон України «Про господарські товариства».

8. Необхідно розробити вкрай важливі закони «Про кредит», «Про кредитну справу», «Про страхування депозитів».

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» \ Законodawчі і нормативні акти з банківської діяльності. - 1996. - Вип. 1. 2. Гуцал І., Чайковський Я. Банківська система України: стан і перспективи \ Банківська справа. - 1998. - № 2. 3. Спіфанов А., Міщенко В. Проблеми кредитування та оцінки кредитоспроможності клієнтів банку \ Банківська справа. - 1997. - № 5. 4. Степаненко А. Банківський нагляд в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення \ Банківська справа. - 1996. - № 5. 5. Степаненко А. Діяльність комерційних банків у 1996 році: стан і наслідок \ Банківська справа. - 1997. - № 2. 6. Степаненко А. Система перебудови банківських установ і робота з проблемними банками \ Банківська справа. - 1997. - № 1.

Євген Савчук, Ярослав Чорний

ГАРАНТІЙНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ

Гарантії. Додаткові забезпечення виконання зобов'язань сторонами надаються банками у вигляді гарантій. Вони можуть також називатися гарантійними листами. Таким чином гарантію можна визначити як поручительство банку - гаранта, що приймається по дорученні